

Петар Матовић

ШТЕТА, ТОЛИКИ ЧОВЕК!

Десет (не)снимљених фотографија

ШТЕТА

Мамин ујак и ја седимо на пањевима, испред вајата, фотографски апарат би забележио његов тужни поглед док му рука *емпирично* леже на моје раме.

Недостаје звук. И „нешто мало” предисторије.

Након завршетка факултета отишао сам до села да обиђем и даљу родбину, уз коју сам стицајем околности растао. Имао сам још увек горак укус, сећам се да сам стално био паразит: те само чита, те фантазира, те алергичан на сено, те жуљеви му искоче кад држи будак, тикве не једе, проју не воли... Деда ујак ме је упитао – *Дела момче, шта има код тебе за цело ово време?* Треба ли да напоменем, у том разговору хтео сам да разрешим све комплексе, да изговорим нешто што би ми дало осећај мале, слатке освете. Почео сам да набрајам, намерно подвукавши да сам професор у средњој школи (рачунао сам да то сељанима боље звучи него основна школа), да сам објавио *Шолико-и-шолико* књига, да сам преведен на *шолико-и-шолико* језика, да пишем *ово и оно...!* У тим тренуцима био сам поносан на себе, глас ми је био мало подигнут, енергичан, самопоуздан, све је требало да остави утисак и зада ударац *во вјеки вјеков* тим осујећујућим коментарима. Слушао ме је јако пажљиво, климао главом дајући до знања да разуме, осећао сам да ми је победа надокхват руке... Завршио сам, осмех ми није силазио с усана. Уздахнуо је, саосећајно, потапшао ме по рамену и тужно рекао – *Штешта, шолики човек!*

Деда седи на трonoшци, у старој шупи, његова шака је подигнута, ја сам пресавијен преко његовог колена.

Деда седи за круницицом, кочањке падају са стране сандука у који одлазе зрна. Долазим однекуд, гледам га. Пита ме: – Има ли кога у Милојковој кући? Кажем да има, иако никог није било, јер ми је забрањено да *фрфам* по туђим авлијама кад су газде одсутне. Каже:

– Што лажеш!

– Не лажем, деда!

– Дођи овамо!

Тoга сам се бојао, деда је био строг, старог кова, часна оћелавила старина.

– Нећу – кажем.

– Што нећеш?

– ’Оћеш да ме бијеш!

– Ма, нећу, само дођи.

– А што ћу ти?

– Да ти покажем нешто – каже.

– Лажеш ти, не дам се, сигурно ћеш да ме бијеш.

Мрзи га да устане, а и воли ред, дакле послушност, зна се ко је млађи. Кажем: – У реду, дај часну пионирску реч да нећеш да ме бијеш! Нетом сам полагао пионирску заклетву. Било је то на половини осамдесетих, родитељи су нам и даље били поносни на црвене мараме и тегет титовке, са значком, а и сâм сам био уверен у изузетност тог јувеналног звања.

– Ево, часна пионирска реч, нећу да те бијем.

Пришао сам, каже: – Погледај кукуруз.

Сагињем и пиљим у сандук у коме не видим ништа друго осим жу-те прегршти. Одједном, осетим на крагни руку која ме лако одиже и пребацује преко колена, потом ударце по задњици! Вриштим, али не због бола, већ због изневереног обећања, љут сам и бесан јер сам преварен. Завршава, спушта ме са колена, каже: – Ето ти, па сад лажи!

И враћа се послу као да се ништа није десило. Намрштен, повређен, *закждио* сам преко њиве до Радисава. Радисав је комшија, дедин вршњак и управо набацује сено на стог. Покушавам, кроз шмрцање, да објасним.

– Дао је часну пионирску реч...

Грохотом се смеје.

– Омашио си, дечко. Да си му тражио часну гардијску реч, то никад не би прекршио.

Деда је био гардиста краља Александра. Још неколико година остаће ми нејасно како гардијска реч може бити важнија од пионирске.

Борис, Срђан, Славек и ја седимо за столом на тераси, због имена чувеног, кафеа у Кракову: *Pierwszy Lokal na Stolarskiej po lewej stronie, idąc od Małego Ryńki*. Сунце је коначно огрејало, а крај маја је, улице су суве, поред нас су се зауставиле „хабзбуршке” кочије (тргови средњоевропских велеграда, из посве туристичких разлога, разносе коњске мирисе).

Прилази клошар.

– Имате ли пара?

– Немамо!

– Зашто?

– Ми смо песници – каже Славек. Смејемо се.

– Разумем. Жао ми је... – Спушта на сто кованицу, два пољска злата, одлази не окрећући се.

ПАЛЕСТИНСКИ ТРИПТИХ

На косини испод гробља, моја рођака Ј. М. и ја стојимо у сенци липе, она отпухује дим.

Њена прича развијала се филмски, кроз нестварно спора одбијања „албанке”. *Била сам усамљена, Олаф је васцели дан бивао у амбасади. Рекла сам, зашто могу открити Свету земљу, Јерусалим. Тамо све је врело од униформи, видљивих и невидљивих: војске, милиција, Мосада, Хезболаха, Хамаса, пчела није могла да зуји без дозволе. Али усјева-ла сам да пронађем. Никад бољи хашиш. Никад бољи хорс. Никад бољи...! Одроз лика неправилно ми се рефлектовао у случајно примећеном листу маслине, у прешећеном неразумевању ојкољавајућих језика трговаца, каменчићу који би се открљао од сандала низ калдрму на пијаци, у сјаклима враћа, у тимени подрума у које сам силазила. Ту сам могла имати поузданости интиме, никад нисам бољи имала, рекох ти, мислила сам Ако те заборавим... Не знам одакле је то стизало до мене сада на хербрејском, са њених усана које сам слушао у овом тренутку, или са истих тих њених усана које сам сада гледао тамо у мемљивим подрумима Јерусалима. Пустили су је из Драјзерове на породичну сахрану, спустили смо се у стари, запуштени део гробља, ужасно је у апстиненцији изгледала. Била је то сестра од стрица, најбољи пријатељ из детињства. Али увек би се нешто пронашло. Некад је то била лоша албанка а некад молитва. Никад нећу бити сигурна шта ми је потребније, рекла је док смо се враћали.*

Имала је дугу везу са радником стране амбасаде и када је добио премештај у Израел, отишла је са њим. То су били дани дугих осамљено-

сти. Откривала је Свету земљу, све њене укусе и мирисе. Успевала је да у Јерусалиму, поред свих контрола милитарних и парамилитарних организација нађе хероин. Силазила је потом у подруме тих антикних зграда и предавала му се. Помало је научила и хербрејски, молитве је изговарала у таквим тренуцима. Могао сам да је замислим тако, каже да је себе посматрала као крхотине у огледалу, гротескне, није могла да се одупре. И све то је бивало у најсветијем граду, Јерусалиму. Од њене усамљености, сензибилности, лабилности, радозналости према наркотицима, екстремне религиозности, од свега тога дакле написао сам *Палестински шријих*.

КОРПОРАТИВНИ НОМАД

То је стрм поглед над солитерима, два или три *врана гаврана* у кружењу под облачним небом.

Лука, *наш човек*, програмер, стигао је овог пута из Финске у Краков, како би помогао колегама. *Нисам нигде, ни одакле сам. Мењам градове као веш, селим се из корпорације у корпорацију, не остављам трагове, ошкаве шаљем, или добијам, мејлом, и сушрадан сам већ у Хамбургу, Прагу, небитно. Постало је лако. Само неки језици знају да баш боле. Ти ширани гласови некад ударају дуго право у мозак, и при повратку с посла, као одјеци који не престају. Данас смо вернији фирмама него држави. Горња ивица латиноа је граница моћ безбедног света. Селим се непрестано, нешто ме изнуђа намера, ваља да престанем да бесмислено ударам у сва могућа значења света.*

ОБЛАЧНОСТ, СИВИЛО

Тамне боје старог намештаја из којих долази хладноћа, за столом сам и гледам кроз прозор у *Capgemini* стакло-алуминијум пословни солитер (то је фотографија с леђа, не желим да видим проређеност власи на темену).

Покушавам да пишем, курсор у ворд процесору трепти а не помера се. У том тренутку живим у Кракову, на *Оливи*. Странствовање, боравак у страном језику почело је да негде да боли, попут главе којом се удара у непробојно стакло. Требао ми је живи глас, пустио сам Радио Београд... Био је дан преговора у Бриселу, април 2013. Слушао сам запаљиве говоре једног садашњег министра (њега сам визуелно упамтио по црној кошуљи), агресивно говори како ППВ уме да се избори за своје ставове. Пази: *своје!* Док разговоре води у име државе! И то тако

што је подвикнуо и ударио песницом у сто. Осећао сам мучнину. Од сећања. Био је то први програм државног радија, глас се није променио. Упамтио сам тај мушки, јако сиви баритон по извештајима из времена Милошевића. Тада, у Кракову, видео сам липу под мојим прозором у Пожеги, облаке који су надлазили, кишу која је почињала да пада и најављивала велико невреме. И увек кад помислим на облачност, сивило, боју сивила видим као тај глас. Јасни артикулисани баритон, пред пензијом. И како неко скакуће бесно у црној кошуљи, пред новинарима. И има црне чизме. Не сећам се боје панталона.

ИЗНАД МАГЛЕ

Наслоњен сам на металну конструкцију предајника на Лорету.

То је врх на 865 метара надморске висине, десет километара од Пожеге. Дошао сам јужном страном, стрмином кроз шибљик, гојећи блато на Ђоновима. Каснооноембарски дан, а овде сунце греје. Испод: море магле! Површ се не помера, све личи на заустављено кључање. Тако изгледа, тешим се не бежећи од патетике, пакао. Или логор, јер ми промиче бодљивака жица кад затворим очи, а ја сам иза ње. Тих дан, ветар не хучи из крошњи, недеља је и не чује се пољопривредна механизација. Иза мене се промађају висови Овчара, слободе, Каблара, лево Маљена, десно мира.

РАВНОТЕЖА ХОРИЗОНТА

Блага је светлост на лицу покојника. Ожалошћени, поштоваоци и узгредници: није баш тишина док свештеник чита опело. Отићи мало даље: гробови, споменици, борови за хлад посетилаца. Мој пријатељ шапатам говори о томе, каже да у гробљима ужива као у старом блузу. Мени је отац умро, ту почива, његове речи превише су ми „поетске”, не бих да узнемирим сени било чиме овоземаљским.

НЕАРТИКУЛИСАНОСТ

Седимо у локалном пабу на кружном тргу са улицама на све четири стране света. Октобар је, михољско лето, сунце на трећој четврти од зенита.

...Чујем мелодије нарација пролазника: неартикулисаност која се филмски удавава иза угла... плочници у тонском расулу... прелет сели-

ца / њима је узет крик) за трен нестане, и врати равнотежу хоризонту... геометријски дрворед / редуцијај хлорофила!): зрак у пробоју крошње леже на цинобер поклопац шахте... полуспуштених капака: обнова света у интроспективном кардио-ритму... ослушкујем сени које бивају стварније но подневне варке око мене...

Дуго се нисмо видели. Причамо о свакодневици, а разговор је и њему и мени досадан... само поштујемо обичаје комуникације.

... лепа је та успомена на другарство, ту садашње приче и не треба, тек по која реч да не ружимо прошлостт. Драго нам је што смо се видели, то на растанку говоримо.

ЦВЕТАЊЕ РУЖА

Кум, академски сликар и музичар, и ја седимо за столом градске кафане. Тупо гледамо у исту тачку масног, карираног столњака. Врата се још трескају од одласка познаника. Ту смо *васцело* после подне, тада без посла, отежемо турску кафу, тачније њен талог. А онда је ушао *он*! Изненадили смо се. Већ дуго је у Бечу. Ретко долази. Сажалјиво нас погледа:

– Ви мислите, тамо цветају руже! Мед и млеко! Е, па није! Радиш од јутра до сутра, бела дана не видиш... Него, момци, нема живота као што је овде! Држ’те се овога!

Испија љуту.

– Недостајала ми ова права, домаћа. – Одлази брже него што је стигао.

– Кад треба да се јавимо на биро? – пита кум, тек онако, да размрда тишину. Ђутим. Муве зује, стари плафонски вентилатор се не помера, жице вире из неког фасунга. Промаја, од врата, не престаје.